

השופט ברק בצאתו משיבת ועדת-החקירה ב"בניין סאפיק" קיום נכון של סעיף 15

רשימת התישעה

שמוגבל בית-הדין שפוט בכתב-האישום שלפניו. אולם מאז שנת 1979 יכולה הממשלה להרחיב סמכות זו לפי בקשת ועדת-החקירה. תוך כדי קביעת העובדות, נקבעת במיקרים רבים גם אחריותם של אנשים שונים למעשים או למחדלים רבי-החשיבות. והם עלולים להינזק מקביעות אלה.

אם תאמץ הממשלה אחר-כך את מסקנות הוועדה, היא עלולה להעמיד אנשים אלה לדין פלילי, והם עלולים להיות מורשעים ולהיענש ממש.

על כן, ברגע שרואה ועדת-החקירה כי קיימת סכנה למי מהאנשים שהופיעו לפניו, היא חייבת על פי סעיף 15 לחוק ועדות-החקירה לשלוח לו את המכתב שהיא שלחה בשבוע שעבר לתישעה אנשים. הדבר מעיד על כך שהיא כימעט סיימה את גביית העדויות, וכי אלה מצביעות לכאורה על כך שלאנשים מסוימים יש אחריות למעשים או למחדלים שונים. מרגע זה זכאים אנשים אלה לקבל את תומרה-ראיות שנבנתה הוועדה בעניינם. למנות לעצמם עורך-דין, לחקור עדים חקירת שתי-וערב, ולהביא את גירסתם לפני הוועדה.

מכיוון שוועדת-החקירה אינה נעזרת בחקירת מיטרה, ולא בפרקליטות-המדינה, הרי שהיא עצמה גבתה את כל העדויות ושמה את כל החומר הרלוונטי. בשלב הנוכחי אין עדיין הוועדה שוקלת את מהימנות הראיות שלפניה, אלא רואה בהן ראיות לכאורה. מרגע זה היא מציעה לעוללים להינזק להתחיל להתגונן. לכן יש לראות את השלב הנוכחי כדומה לשלב בו על הנאשם להשיב לאשמה בבית-הדין שפוט רגיל.

עדת ויתרון, אשר חקרה את פרשת נתיב-נפט, נתנה זכויות-התגוננות כאלה למוטי פרידמן. הוא נעזר בעורך-דין ולקח חלק בכל שלבי החקירה. ועדת-אגרנט, לעומת זאת, לא התחשבה כלל בסעיף 15 לחוק. היא לא הזמינה מעולם איש להתגונן לפניו. את מסקנות דו-הצדדיים שלה הגישה לממשלה, והאנשים שנמצאו אחראים בו שמעו על כך לראשונה ברדיו.

מי שהיה מודע ביותר לסיכון בוועדת אגרנט היה האלוף שמואל גונן (גורודיש). תישעה ימים אחרי מינויה של הוועדה פנה לשופט אגרנט בדרישה רשמית לאפשר לו ייצוג בפני הוועדה. וכך כתב: "אי לזאת אני פונה אליך... ומבקש להיות נוכח בישיבות בדיוני הוועדה מתחילתם, ולהיות מיוצג על-ידי עורך-דין על פי הוראות החוק". במכתב-התשובה של מזכיר הוועדה, השופט דוד ברטוב, הוסבר לגורודיש כי בשלב זה אין הוועדה רואה מקום להפעלתו של סעיף 15, ובקשתו נדחתה. כאשר שמע גורודיש ברדיו כי מסקנות-הביניים של הוועדה מוצאות אותו אחראי לכמה וכמה דברים, פנה גורודיש לבג"ץ. עורך-דינו, ברוך שיפמן, טען שמכיוון שלא ניתן לגורודיש להשמיע את גירסתו ולהסביר את עצמו לפני הוועדה בטרם קבעה את מסקנותיה, יש בכך משום פגיעה בעקרונות הצדק הטבעי, ופגיעה בסעיף 15 לחוק ועדות-החקירה. אך גם עתירתו נדחתה.

אנשים אחרים שנפגעו מדו"ח ועדת אגרנט נקטו עמדות שונות. הרמטכ"ל, דויד ("דדו") אלעזר, התפטר מתפקידו וכתב מכתב שכמה מפסקיו נחרתו בתודעת-הציבור ועוררו אהדה כללית כלפיו. קציני-המדיעין, שנמצאו אחראים למחדל, שתקו ולא הגיבו על מסקנות הדו"ח. בשנת 1979 תוקן החוק, ומאז אין ועדת-החקירה יכולה להוציא מסקנות הפוגעות באדם שלא הוזהר כאמור. בציבור היתה ביקורת כבדה על התנהגותה של ועדת-אגרנט בענייני זה. ועדת-כהן לא חזרה על טעות זו. הפעם שוגרו מיכתבים מפורטים לתישעה אנשים העוללים להינזק. הם נקראו להשיב על האשמות נגדם.

עדת-חקירה ממלכתית אינה בית-דין שפוט. אילו היה בית-דין שפוט מוסמך לדרוש באותם עניינים, לא היה צורך בחוק מיוחד להקמת ועדות-החקירה. אך הדמיון בין שני המוסדות עדיין רב למדי.

בראש שני המוסדות הללו יושב שופט מיקצועי. בוועדת החקירה הנוכחית יושבים שני שופטים עליונים, ונלווה אליהם רק איש-צבא אחד. ברור כי הרכב כזה קובע ממילא את דרך-המחשבה וניהול הדיון והחקירה: דרך-החשיבה המיוחדת לשופט טים. הניתוח המישפטי שהם מיישמים על כל חומר המובא לפניהם, זהה בבית-הדין שפוט ובועדת-החקירה. המיכתבים, שנשלחו השבוע לתישעה אנשים על-ידי הוועדה, עוררו אצל מישפטים את השאלה לאיזה שלב של הדיון המישפטי דומה מיכתב כזה — לשלב של הגשת כתב-אישום בבית-הדין שפוט או לשלב מאוחר הרבה יותר, השלב בו מוזמן הנאשם להשיב לאשמה נגדו.

יש להשיב!

הגשת כתב-אישום נגד נאשם במישפט פלילי היא תחילתו של הדיון הפלילי. שלב זה מגיע רק אחרי שמישהו מתלונן במישפטה, נערכה חקירה מישפטית ונגבו עדויות. כל תיק הראיות הועבר לפרקליטות, ושם עבר עליו מישפטן-מומחה וקבע שיש מקום להעמיד את החשוד לדין. רק אז מוגש כתב-האישום לבית-הדין שפוט.

נאשם ולבאי-כוחו יש הזכות לעיין לראשונה בחומר-הראיות נגדו. הוא יכול לחקור את עדי-התביעה ולנסות לערער את מהימנותם. בית-הדין שפוט רואה במו עינו את העדים ושומע את דיבריהם.

כאשר מסיימת התביעה את השמעת ראיותיה, מגיע השלב שבו יכול הנאשם לטעון כי, אין מקום להשיב לאשמה. בלי להיכנס למהימנותם של העדים, יכול הנאשם או סניגורו לנתח את כל הדברים ששמע בבית-הדין שפוט ולטעון כי בכלום אין עדיין כדי לבסס אשמה. אם החליט השופט כי צדק הנאשם, יוכל לזכותו כבר בשלב זה. מיקרים כאלה של זיכוי במחצית הראשונה הם אמנם נדירים, אך בהחלט אפשריים. אולם אם החליט בית-הדין שפוט כי למרות טיעוניו של הנאשם יש לפניו ראיות-לכאורה בדבר אשמתו של האיש, הוא יחייב אותו להשיב לאשמה. כלומר: להשמיע את גירסתו. להעיד ולהביא את ראיותיו.

ועדת-החקירה אינה אמורה, כמובן, להרשיע אשמים או להעינישם. כל תפקידה הוא לגלות את העובדות על פי הראיות שלפניה. הוועדה מוגבלת בחקירתה בכתב-המינוי שלה, כפי

והדאי יודעים את הדברים יותר טוב משרה-התיקשורת. אבל הוא לא טרח לשאול את השלושה אם קרה משהו.

ברק: "היה משהו באותה ישיבה ש-אישר שלא היה השתוללות במחנות ז' שמייר: "לא נאמר דבר". ותוספת מאלפת: "אבל לא תיארתי לעצמי שאם היה דבר כזה, האמריקאים לא היו מעוררים את תשומת-לבנו, כי הם רגישים מאוד למתרחש במערב-ביירות". כלומר: האמריקאים רגישים, הישראלים אינם רגישים.

חידויו אישי: "לא שאלתי. גם אינני זוכר שזה הטריד אותי, כי היה ברור שכל מה שמתרחש ידוע לאנשים שישובו איתנו בחדר עד 3 אחר-הצהריים... ביכלל לא זכרתי את השיחה עם ציפורי". כל זה מעורר שאלות רבות. בין הן שאר:

- מי משקר — ציפורי או שמייר?
- האם היה נוכח מישהו בחדרו של ציפורי, כאשר דבר עם שמייר?
- האם היה נוכח בחדר זאב שיף?
- האם היה נוכח בחדר מישהו מעוררו של ציפורי?
- אם כן, האם יש אימות לגירסתו של ציפורי על תוכן השיחה?
- האם יש סיבות כלשהי לטענה כי שר אחד מטלפן לשר שני ומדווח לו על "שחיטה" או "השתוללות" (לפי שתי הגרסאות השונות) רק כדי שזה "לא יופתע"?
- מה משמעות המילה "מופתע" בהקשר זה — מופתע ממה? לקראת מה? מדוע חשוב ששר מסויים לא יהיה מופתע בהקשר זה?
- האם סביר ששר ישמע דיווח כזה ממי שר אחר, ולא ישאל על כך לפחות באורח פרטי את שר-הביטחון ואת ראשי המוסד, השב"כ ואמ"ן, ה-מבקרם אצלו כעבור כמה דקות ביל-בד?

האם זה סביר במיוחד לאור קביעתו של שמייר עצמו, כי ראשי ה-מוסד והשב"כ אמורים לדעת כל דבר המתרחש בביירות?

האם זה סביר לאור קביעתו של שמייר עצמו בעדותו כי, "אני זוכר ש-דיברנו (באותה ישיבה) על השכונות צברה ושאתילא ופקהאני"?

האם יתכן כי ראשי המוסד, ה-שב"כ ואמ"ן (שלא דבר על שר-הביטחון והרמטכ"ל) לא ידעו מה שהיה ידוע לעיתונאי זאב שיף ולשרה-התיק שורת?

תמונה מחרידה

מיר זוכר שפנה אל מישהו ב-מישרד-החוק אחרי שיחה עם ציפורי, אך הוא מודה שאף פקיד אחד במישרד-החוק אינו זוכר שמישהו פנה אליו בעניין זה. אם לקבל את גירסתו של שמייר עצמו, הרי התייחס כדאי-איכמתיות מוחלטת לאפשרות שבצעם השעות האלה התנהל במחנות-הפליליים מיבצע של שחיטה (או "השתוללות"). הוא לא הזדעק, לא נרעש, לא התרגש. כדבריו: זה לא "הט-ריד" אותי.

כעבור כמה דקות בלבד כבר שכח את השיחה עם ציפורי על כך. הוא לא הציג ליועצ-דבר אף שאלה אחת על כך, אף לא באורח פרטי. למרות שנפגש עימם כמה דקות אחרי השיחה, וישב עימם במשך שלוש שעות ברציפות. כל זה למרות שצדק לפני כן נכח בישיבת-הממשלה שבה סיפר הרמטכ"ל כי ראה רצח בעינו ה-פלאנגיסטים, ושבה הזהיר השר דויד לוי מפני נקמה אימומה.

אם זוהי תמונה נכונה — הרי היא מחרידה. בדי כל קשר למסקנות שתסיק המסקנה כסופו של דבר, שאזה גדולה היא אם אדם המתאר את עצמו כך, יכול לזמן כשרי החוק במדינה נאורה, או ביכמל למלא בה תפקיד ציבורי כלשהו. איך יתייחסו מעתה גדולי העולם ל-איש זה?

התפקיד האמיתי

א פחות מעניינים דבריו של שמייר על הקשרים בין ישראל הפלאנגנות, ועל הרקע להכנסת הפלאנגנות למחנות.

יבצעו שם טבח, כדי לזרוע פאניקה ב-קרב הפליטים ולהביאם לבריחה המר-נית, מבלי שהצבא הלבנוני הרישמי ילכד את ידיו? האדיאולוגיה של שמייר עצמו היתה בהחלט מתאימה לתפיסה כזאת. כפי ש-הוא העיד בעצמו: "ראינו בהם (במח-נות צברה ושאתילא, על רבבות חוש-בהם, גברים ונשים, וילדים) שכז-נות ומעוזים של המחבלים בביירות". (המשך בעמוד 72)

נות כדי להקים את כניסת הצבא הלבנוני? אם כן, מה הוטל על הפלאנגנות לבצע במחנות, שאי-אפשר היה לחטל על הצבא הלבנוני? מדוע היתה דחיפות כה רבה בהכנסת הפלאנגנות, לפני כניסת הצבא הלבנוני? האם המטרה היתה שהפלאנגנות